VICTORIA VÂNTU
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

POEZIA POSTBELICĂ BASARABEANĂ: RECUPERAREA ARTISTICULUI

Abstract. The generationof the 60s brings a new trend in our poetry which had been dominated by romantic expression. The excess of ardour is justified to the full, analyzing literature in socio-political and cultural contexts. It is explained by aspiration for newness, for feeding our local lyrics with metaphors inspired from Eminescu's poetry or from folklore. The socialist subject is replaced by the modern one, the mimetic poetry by the descriptive one.

Keywords: poetry, romantism, individualization, rehabilitation of aesthetics.

La începutul deceniului al şaselea se manifestă o nouă generaţie de poeţi descrisă elocvent de Gr. Vieru în unul din interviuri: „O grămadă de copii pirpirii şi cam gângavi am pornit să colindăm redacţiile, copleşind pe redactori cu caiete întregi de poezii. Şi iată că din acei copii s-au ales astăzi câţiva poeţi adevăraţi: Victor Teleucă, Liviu Damian, Gheorghe Vodă, Pavel Boţu, Arhip Cibotaru, Ion Vatamanu, Petru Cărare, Spiridon Vangheli... Şi iată că azi, la aceleaşi redacţii literare, la acelaşi «Luceafăr» de pe lângă ziarul «Tinerimea Moldovei», vin alţi copii, tot mai mulţi, care, afară de Eminescu, au în mână pe Lorca, Arghezi, Labiş, Whitman, Esenin, Ed. Miezelaitis, Voznesenski...” [1, p. 9].

Autorii basarabeni în această perioadă concep imaginile poetice drept forme de exprimare a unor particularităţi de temperament ale eului neliniştit, a tendinţelor acestuia de autoafirmare. Patetismul trăirilor juvenile şi al aspiraţiilor caracteristice vârstei completează, într-o anumită măsură, superficialitatea expresiei. Imaginile schiţate sunt doar o reprezentare vagă a realităţii.

Tinereţea şi romantismul în epoca postbelică reprezintă două fenomene ce se suprapun. Tinereţea, stare temporară care ţine şi de vârstă, şi de starea de spirit, a exclus din procesul de creaţie alte criterii. Astfel, patosul romantic care iniţial era conceput drept un fenomen benefic, treptat devine un impediment pentru dezvoltarea ulterioară a poeziei. Însăşi noţiunea de romantism pierde din conţinutul său semnificativ primordial, fiind identificată cu excesul de sentimentalism, exteriorizarea insistentă a emoţiilor. În această ordine de idei menţionăm şi predilecţia scriitorilor pentru prezentarea hiperbolizată a fiinţei umane.

A vorbi despre semnele noutăţii, ale revigorării etice şi estetice în poezia basarabeană şaizecistă este imposibil fără a menţiona numele lui V. Teleucă. Romantismul

BDD-A6747 © 2014 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:14 UTC)

său e mai puțin stringent decât în cazul altor scriitori ai timpului. Versul se distinge prin tonalitatea domoală, sufletism. Poetul simte acut prăpastia dintre lirică şi ideologia de stat, încercând să-şi direcționeze scrisul pe o altă coordonată artistică neatinsă de amprenta dogmatismului.

Volumul acestuia „La ruptul apelor" (1960) denotă „ruptura" survenită în viziunea artistică a scriitorilor basarabeni. Poetul încetează a mai fi asociat cu plugarul, colhoznicul; el devine o pasăre pierdută în infinitul înălțimilor: *În noi tăcerea s-a desprins/ Pe-a gândurilor ape/ Şi berze vin din necuprins/ Şi cerul nu le-ncape./ În calea lor o să ieşim/ Cu gândul primăverii.../ De ce ne ştim şi nu ne ştim?/ Vin berzele chemării* (V. Teleucă, *Vin berzele*).

Imaginea centrală în jurul căreia gravitează universul poeziei este a „berzei", simbol al creatorului. Berzele prevestesc nu doar reînvierea naturii, dar şi renaşterea spirituală a poporului. Fenomenul se identifică cu o restructurare a conştiinței etice şi estetice, cu formarea unui nou mod de gândire, ceea ce e realizabil doar în artă.

Sugestivă este interogația retorică (*De ce ne ştim şi nu ne ştim?*). Intuim aici o aluzie la necesitatea artistului de a-şi camufla identitatea, de a-şi înăbuşi chemările lăuntrice, lăsându-se manipulat de legi impuse din exterior, străine afirmării individualității creatoare.

Autorul exprimă tendințele unui timp, a unei generații artistice; redă cu subtilitate atmosfera dominantă în universul poeziei basarabene şaizeciste. Imaginile evocate sunt reluate cu insistență în creația lui V. Teleucă. Le surprindem şi în poezia ce a intitulat volumul „La ruptul apelor" (1960): *E mult de-atuncia poate/ Şi- atâtea primăveri –/ Capitole din viață/ S-au scris uşor şi greu,/ În pumn mi-adun furtuna/ Şi aurul din veri/ Şi cresc să fiu al vremii/ Să am un drum al meu.*

Eul liric este obsedat de ideea descoperirii şi afirmării propriei singularități, propriului drum. El încearcă să depăşească condiția existențială marcată de ruptura dintre vremi, generații, destine. Este supus unui proces de autocultivare continuă: *Am stat la sfat cu mine,/ Belşugul mi-am ales...* Autorul meditează asupra problemei creatorului racordată la cea a curgerii ireversibile a timpului. *Ruptul apelor*, imaginea centrală a operei, simbolizează descătuşarea interioară, libertatea trăirii şi a gândirii. „Poetul nu mai este un simplu *cântăreț* al nemărginitei sale țări. De cele mai multe ori el se confundă până la identificare cu eroul său liric, parcurge *distanțe*, îşi alege drept destin zbuciumul tineresc, neastâmpărul, se înfrățeşte cu drumul" [2, p. 185].

De o sugestivitate aparte e motivul drumului. Acesta e perceput în poezia lui V. Teleucă „în veşnică mişcare, cu un popas de o clipă mereu spre alte zări. E un drum simbolic, vizual destul de conturat, totuşi pe alocuri nu îndestul de concretizat" [3, p. 16].

Simbolul drumului apare în lirica basarabeană drept materializare a tinereții neliniştite, a dorului de zbor, de revigorare şi renaştere spirituală. Drumul face legătura dintre poet şi omenire, îl încadrează în tumultul, ritmurile accelerate ale vieții. Este,

BDD-A6747 © 2014 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:14 UTC)

în acelaşi timp, o cale de a realiza conexiunea dintre eul poetic şi realitate. Deşi, la etapa actuală, această legătură pare o depăşire a limitelor spaţiale.

Drumul este ademenitor pentru poet şi datorită tangenţelor cu propria sa soartă. Chiar şi dragostea, sentiment considerat sacru în lirica şaizecistă este asociată cu un drum. Acesta permite prezenţa şi participarea la evenimente de importanţă vitală. Este simbolul ce potenţează realizarea unor observaţii, constatări, aspecte care reduc lirismul operei. Nu e suficient a observa un fenomen din exterior; acesta trebuie conştientizat, conceput în profunzime. Numai astfel va fi asigurată armonia dintre poet şi univers.

Criticul literar R. Portnoi remarcă amalgamul de conotaţii prezentat de simbolul dat în lirica populară: *Drum la deal şi drum la vale,/ Îmi fac veacul tot pe cale,/ N-am în lume sărbătoare,/ N-am nici partea mea de soare...*

„Drumul şi calea conţin aici sensuri figurate, care ridică imaginea la limite de simbol. Cu semnificaţii figurate de aceeaşi natură apare imaginea drumului şi în alte producţii populare. Sunt semnificaţii condiţionate de viaţa oropsită a poporului în trecut. Imaginea simbolică a drumului implică sensuri nu numai în legătură cu soarta vitregă a chirigiului, care îşi «făcea veacul» pe drumuri, departe de familie, mereu pândit de nevoi şi primejdii, dar şi cu destinul mai crunt al maselor în vremurile de bejenie, de gonire în robie la turci şi la tătari, şi cu chinul celor duşi de-a sila la cătănie, şi cu amarul celor nevoiţi să pribegească prin ţinuturi şi ţări străine în căutare de lucru ş.a.” [4, p. 207].

Atmosfera reflexivă este transpusă şi în poezia „Spovedanie”, inclusă în ciclul „De vorbă cu mama” (1960). Textul este proiectat pe o coordonată profund meditativă. Autorul creează o proprie filozofie existenţială centrată pe descifrarea esenţelor fiinţei umane: *Mă ştii cioban şi astăzi la stâna mea de vise,/ Că dau în strunga vremii poveştile la muls?* (V. Teleucă, *Spovedanie*). Remarcăm măiestria cu care e realizată fuziunea dintre motivul mioritic cu cel al reveriei romantice şi al timpului, coordonate ce definesc universul liric al autorului. „Ca şi expresionistul L. Blaga, V. Teleucă apelează la mit şi analogie, la lumea magică a misterelor ancestrale, caută relaţii transcendentale cu «strămoşii», cu universul, pentru a releva marile sensuri şi adevăruri ale existenţei umane” [5, p. 63].

În căutarea expresiei apte de a sugera pregnant revigorarea spirituală caracteristică epocii poststaliniste, poeţii basarabeni au apelat la imagini-cheie definitorii pentru atmosfera optimistă dominantă. Din suita simbolurilor relevante, remarcăm şi tabloul primăvăratic cu accente aparte în lirica lui V. Teleucă.

Autorul reuşeşte să concentreze în hotarele a două versuri esenţa romantică a poeziei postbelice, accentuată de coordonata ei mitică. Poetul veghează asupra viselor ţesând din ele poveşti ce îl înscriu în tiparele eternităţii: *De-atâta-i primăvară în sufletele noastre,/Suntem nişte etape de luptă şi de vis;/ Noi ducem ştafeta pe drumurile aspre,/ Murim şi ne renaştem să facem cum ne-am zis* (V. Teleucă, *Op. cit.*).

Starea de spirit primăvăratică este o notă specifică creaţiei lirice a timpului. Ea traduce avântul, lupta unei întregi generaţii pentru atingerea idealurilor de libertate.

BDD-A6747 © 2014 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:14 UTC)

Este „un drum aspru” ce implică un şir de sacrificii. Trecerea obstacolelor în calea spre iniţierea artistică se soldează cu aflarea propriei individualităţi creatoare. Avânturile poetice definesc renaşterea artei din propria cenuşă. Ea revine la uneltele sale primordiale, expresia de sorginte folclorică şi reapare într-o formulă nouă. Ideea este subliniată în versurile: *În tineri viitorul îşi fierbe azi răscoala/ Cu patimi renăscute, pe care le ascult./ Iar freamătul vieţii e singura mea şcoală,/ Ce şterge azi pecetea trecutului demult* (V. Teleucă, *Op. cit*.).

Poetul îşi află inspiraţia în „freamătul vieţii”. El conştientizează necesitatea imperioasă a evoluţiei ce se manifestă în toate filierele existenţiale şi implică detaşarea de „pecetea trecutului” şi orientarea spre viitor, spre descoperirea unor noi valori etico-estetice.

În anul 1966, apare volumul, „Insula cerbilor” semnat de V. Teleucă, care reliefează crezul artistic al poetului şaizecist. În ritmul dictat de tradiţia vremii, poetul caută refugiu în cântecul popular: *Doina,/ cascada durerii din pieptul ciobanilor./ Am tresărit ce va zice lumea cea mare,/ deprinsă cu ritmul/ bubuitor din cântecul altor popoare*. (V. Teleucă, *Doina*).

Raportată la contextul în care a fost plăsmuită, poezia ar putea fi interpretată drept un îndemn de întoarcere spre propria fiinţă, de regăsire a identităţii camuflată în realităţi străine spiritului românesc. Autorul surprinde cu înfiorare revenirea liricii noastre la ritmurile melancolice de doină, o perfectă definire metaforică a stării de spirit dominante în Basarabia şaizecistă.

Aceleaşi tonalităţi transpar în *Cântec vechi de când lumea*. Mesajul liric e potenţat de o suită de motive folclorice: drumul, fântâna, spicul, ploaia. Fiecare denotă un microunivers ce defineşte o ipostază a spiritualităţii româneşti.

Analizând poezia postbelică în contextul caracteristic dezvoltării culturii basarabene în perioada şaizecistă, vom considera predilecţia pentru stările romantice drept o cale de evadare din realitatea ostilă afirmării spiritului creator şi de pătrundere în literatura de valoare. Pentru cea mai mare parte dintre poeţi, romantismul a reprezentat libertatea şi posi-bilitatea de afirmare.

Referinţe bibliografice

1. Apud: A. Bantoş. *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană*. Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000.

2. A. Ţurcanu. *Poezia moldovenească: constituirea unui sistem estetic*// *Căutări artistice ale literaturii moldoveneşti din anii ’70-’80*. Chişinău, Ştiinţa, 1987.

3. Z. Săpunaru. *Freamătul vremii*. Chişinău, Cartea Moldovenească, 1969.

4. R. Portnoi. *Pagini alese*. Chişinău, Literatura artistică, 1977.

5. T. Roşca. *Structuri lirice în poezia anilor ’60*. Chişinău, AŞM, Institutul de Filologie, 2007.

BDD-A6747 © 2014 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:14 UTC)